# דף נ"ב

## משנה

בכור נוטל פי שנים בנכסי האב ולא בראוי האם ולא בשבח ולא בראוי

הבכור נוטל פי שנים בנכסי האב, ואינו נוטל פי שנים בנכסי האם, נכסי מלוג. ואינו נוטל בשבח, שהשביחו נכסים לאחר מיתת האב קודם שחלקו[606]. ולא בראוי כבמוחזק, בנכסים שהאב לא היה מוחזק בהם בשעת מיתתו, אבל היו ראוים ליפול לו בירושה ונפלו להן לאחר זמן. וכן אלו אין נוטלין מנכסי המת לא מהשבח ולא בראוי כבמוחזק: האשה לגביית כתובתה[607], בנות שבעל אמן קיבל לזונם, היבם בחלק אחיו[608].

## גמרא

הגמרא אומרת שלומדים שהבכור אינו נוטל פי שנים בנכסי האם מהכתוב: "לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה", משפט הבכורה לאיש ואין משפט הבכורה לאשה, ואינו נוטל בשבח מהכתוב "בְּכֹל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ"[609], ולא בראוי כבמוחזק מהכתוב "בְּכֹל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ".

הגמרא שואלת על מה ששנינו שהאשה אינה גובה בכתובתה בשבח שנכסי בעלה השביחו לאחר מיתת בעלה. הרי שמואל אמר שבעל חוב גובה את השבח שהלקוחות השביחו בנכסים שהשתעבדו לו[610]? ואמר

---

606 אלא שמים מה שהיו שוין בשעת מיתת אביהן והבכור שנטל ב' חלקים בקרקעות יתן מעות לפי ששוה שבח חלק השני שנטל בשביל הבכורה ואותן מעות יחלקו בין כולם. רש"י

607 בפ' יש נוחלין (ב"ב דף קכה:) פס' הלכה שאין הבכור נוטל פי שנים במלוה בין שגבו מעות בין שלא גבו מעות. ומתו"ב נראה שאינה גובה כתובה במלוה כמו ששנינו כאן שאין לה בראוי. אבל רבי פירש שאע"פ שהורע כח הבעל ובכור לעניין מלוה שנחשב ראוי. לגבי כתובת אשה היא נחשבת מוחזקת ואשה גובה כתובתה ממלוה. כמו שש' בכתובות (דף פד.) מי שמת והניח אשה וב"ח ויורשים והיו לו מלוה ופקדון ביד אחרים ר"ט אומר יתנתו לכושל שבהן רע"א יתנו ליורשים שכו' צר' שבועה ואין היורשין צריכין שבועה. ואפילו לר"ע אם לא שצריכה שבועה היתה גובה. וכ"ע בין לרבי בין לרבנן מלוה היא מוחזקת לגבי כתובת אלמנה. ועכשיו שתקנו רבותינו הגאונים שיגבו אשה ובעל חוב ממטלטלין דיתמי אשה גובה אפילו ממלוה אביהם של יתומים בין גבו קרקע בין גבו מעות. שמלוה לא נחשבת ראוי לגבי כתובה אלא מוחזק. וז"ל לגמרי עשו הגאונים כמקרקעי. ועוד שלר"ת שאומר שתקנת הגאונים דאורייתא אינם תרי חומרי כלל. וכן עמא דבר להגבות לנשים ממלוה של בעליהן. לשון רבי. תוס'.

608 לא החשיבו כאן בעלים שרפ"א ביש נוחלין (ב"ב דף קכה: ושם ד"ה אמר) הלכתא אין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק משום שנוטל את השבח. כמו שפירש שם רשב"ם שכיון שאין יורש אלא הוא זוכה בנכסים מיד ובירושתו באו לשבח. ונראה שכיון שאין הבעל נוטל בראוי כמו כן אינו נוטל ממלוה אשתו אפי' מה שהלוותה מנכסי מלוג שלה כשהיא תחתיו. תוס'.

609 לו לאב בשעת מיתה. רש"י.

610 תוס' כתבו שמדובר כאן ביתומים כמו בנות במזונותיהן שמזון הבנות והבנות אין גובין מנכסים משועבדים. כמו ששנינו בכתובות (דף קא:). ורש"י פירש מזון הבנות כגון נשא אשה ופסק לזון בתה ולפירושו אין ראיה שיכול להיות שמדובר בשבח לקוחות. ואין לשון בנות משמע כן דמה ליה בנות יותר מבן. תוס'.

**רבי אבא מקולי כתובה שנו כאן.**

**והבנות לא גובות למזונות מן השבח מפני שתנאי כתובה ככתובה.**

אביי א׳ שהיבם נוטל בשבח שבין יבום לחלוקה ורבא א׳ שאינו נוטל

**היבם אינו נוטל בראוי כבמוחזק, מפני שהתורה קראה לו בכור ״וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד״. אביי אמר שלא שנו שהיבם אינו נוטל אלא בשבח שהנכסים השביחו בין המיתה ליבום. אבל היבם נוטל בשבח שהנכסים השביחו בין היבום לחלוקה. מפני שכתוב ״וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת״[611] והרי קם. משעה שנשא את אשת אחיו קמו פי שנים בנכסים ברשותו והשביחו ברשותו[612]. רבא אמר שהיבם אינו נוטל פי שנים אפילו בשבח שהנכסים השביחו בין היבום לחלוקה. מפני שהיבם הוא כבכור, שאין לו קודם חלוקה.**

**מבארת הגמרא, שהמשנה אומרת שכולם אין נוטלים בשבח לרבות שבח שממילא, אפילו בשבח שאחיו לא טרח בה. כגון שהתבואה היתה שחת בשעת מיתתו ועכשיו נעשו שיבולים, או היו סמדר ונעשו תמרים גדולים**[613] [614].

**מבארת הגמרא, שמה ששנינו שכולם אין נוטלים בראוי כבמוחזק, לרבות נכסי אבי אבא. כשאבי אביהם היה חי בשעת מיתת אביהם ונכסים היו ראוים ליפול להם כשימות אפילו שודאי עתידים ליפול להם**[615].

## משנה

הבכורה היורש את אשתו המייבם את אשת אחיו לעניין חזרה ביובל

**ואלו שאין חוזרין ביובל הבכורה, והיורש את אשתו, והמייבם את אשת אחיו, ונטל את**

---

611 יקום על שם אחיו לנחלה כמו שא׳ ביבמות (דף כ״ד:) בכור קריי׳ רחמנא ודינו כבכור שלא יטלו בראוי ובשבח בין מיתת אביהם ליבום. רש״י.

612 ונוטל פי שנים אף בשבח. רש״י.

613 וקמ״ל שבכור אינו נוטל אפילו בשבח זה אלא כאחד מן האחים. ושמים מה היו שוים כשמת האב ובהם נוטל פי שנים. אבל מהרי״ש היינו או׳ שאין הבכור נוטל פי שנים בשבח ה״מ בשבח שטרחו בו האחים כגון זיבול שדות וקשקוש ועידור. רש״י.

614 המשנה היא כחכמים שחולקים עם רבי בבכור אם נוטל בשבח אם לאו ומסיק שם שנחלקו בחפורה והוי שובלי שלפופי והוו תמרי. ורבא ד אמר שם שאסור לעשות כדברי רבי. תוס׳.

615 ואפי׳ יש לו בן אחד יטלו אלו חלק אביהם. וסד״א שהוא כמוחזק. וקמ״ל סיפא דאי מריש ה״א ראוי ברישא שאין הבכור נוטל בו הוא כגון שנפלו לו נכסי אחי אביהם שהיה לו בנים בשעת מיתת אביהם של אלו. ומתו בניו ואח״כ מת הוא שהנכסים לא היו ראוים להם בשעת מיתת אביהם אלא מספק. רש״י.

חלק אחיו הם ירושה גמורה ואינם יוצאים ביובל, והמתנה, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים המתנה כמכר, ויוצאת ביובל. רבי אלעזר אומר כולם חוזרין ביובל. רבי יוחנן בן ברוקה אומר היורש את אשתו יחזיר לבני משפחה, וינכה מהן את הדמים.

## גמרא

לר"מ מכר חוזר ביובל ולא מתנה וירושה

מבארת הגמרא, טעמו של רבי מאיר, מפני שהתורה אמרה שמכר חוזר ביובל אבל מתנה וירושה לא. וחלק בכורה אינו חוזר ביובל מפני שהתורה קראה לו מתנה בכתוב "נָתֹת לוֹ פִּי שְׁנַיִם"[616]. והיורש את אשתו אינו מחזיר ביובל, מפני שירושת הבעל דאורייתא[617]. והמייבם את אשת אחיו מפני שהתורה קראה ליבם בכור "וְהָיָה הַבְּכוֹר". וחכמים, לומדים מהכתוב: "וְשַׁבָתֶּם אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ"[618] לרבות את המתנה. וכל השאר הם ירושה ואינם חוזרים ביובל. בכור הכתוב "נָתֹת לוֹ פִּי שְׁנַיִם" מקיש את חלק הבכורה לחלק הפשיטות שהוא ירושה. וירושת הבעל דאורייתא ויבם נקרא בכור. ורבי אלעזר סובר שכולם חוזרים ביובל, שדורש כחכמים מהכתוב "תָּשֻׁבוּ" לרבות את המתנה. וכל השאר הם מתנה, בכור שהתורה קראה לחלק הבכורה מתנה בכתוב "נָתֹת לוֹ פִּי שְׁנַיִם". והיורש את אשתו מפני שירושת הבעל דרבנן. והמייבם את אשת אחיו, מפני שהתורה קראה ליבם בכור.

אר"א אר"י האחים שחלקו לקוחות הם ומחזירים זל"ז ביובל

אמר רבי אסי בשם רבי יוחנן, האחין שחלקו כלקוחות, ומחזירים זה לזה ביובל, וחוזרים וחולקים מחדש[619]. הקשה רב הושעיא ממה ששנינו במשנה

---

616 תוס' שואלים שביבמות (דף כד:) מסיקים לגבי יבם אלא בכור דקרייה רחמנא למאי הלכתא לגרעותא שאינו נוטל בראוי כבמוחזק. מדוע לא א' לחשיבותא שדאינה חוזרת ביובל בבכורה. וי"ל משום שר' אלעזר חולק כאן ואמר שכולם חוזרים ביובל. תוס'.

617 "לשארו הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה" מכאן שהבעל יורש את אשתו. רש"י.

618 ושבתו איש אל אחוזתו הוא מיותר שכבר נאמר (ויקרא כה) ושבתם איש אל אחוזתו.

619 ומה שקשה על ר' אסי לעיל (מז.) שא' מחצה יורשין. ומה שמקשה ר"ת היאך מצינו ידינו ורגלינו בבית המדרש דקי"ל כרבי יוחנן דלקוחות הן. וכרייש לקיש דקנין פירות לאו כקנין הגוף וא"כ לא מביא ביכורים אלא חד בר חד עד יהושע בן נון הכל פירשתי בפ' החובל (ב"ק פח: ד"ה הכי). ויש לפרש שאע"ג שאחים שחלקו הם לקוחות הן וכל אלו שאמרו שאין ברירה לא אמרו שמחזירים ביובל רק רבי יוחנן לבדו. אבל כל האחרים סברו שאע"ג שהם לקוחות שאין ברירה התורה אמרה שמכר חוזר ביובל ולא ירושה ומתנה. וכמו שא' שאע"ג שר"א שאפילו חלקו ט' כנגד ט' ור' כנגד י' אין אומרים הוא חלקו המגיעו משעה ראשונה לכך. אפ"ה צריך להשמיע שהם לקוחות וחוזרים ביובל. שהיינו אומרים שאין חוזר מהטעם שפי'. או שלומדים כל חלוקת ירושה מחלוקת יהושע שא' ביש נוחלין (ב"ב דף קיט:) דירושה היא להם מאבותיהם ואפ"ה מודה בה ר' יוחנן שלא חזרה ביובל.

שהבכורה אינה חוזרת ביובל? אמר לו רבי אלעזר שהמשנה אינה אומרת שהבכורה אינה חוזרת ביובל כלל. אלא כשהם חוזרים וחולקים ביובל, הכבור נוטל פי שנים כבתחלה. הקשה רב ששת, האם רבי אלעזר שאמר שכולם חוזרים אמר שכולם חוזרים לבטלה? ורב חמא קרא על רב ששת את הכתוב בקהלת: "טוֹבָה חָכְמָה עִם נַחֲלָה" טוב טעם האמורא, חכמת חריפות האמורה עם נחלת הברייתות. אם רב ששת היה שומע את דברי רבין לא היה מקשה כלל. כשרבין בא מארץ ישראל אמר בשם רבי יוחנן, ויש אומרים שרבי אלעזר אמר משום רבי אלעזר בן שמוע שכולם חוזרים לבטלה[620].

המוכר קברו בני משפחתו קוברים אותו בע"כ משום פגם משפחה

למדנו במשנה, שבעל שירש נכסי אשתו, יחזיר וינכה דמים. הגמרא שואלת, אם רבי יוחנן בן ברוקה סובר שירושת הבעל דאורייתא מדוע היורש את אשתו יחזיר לבני המשפחה של אשתו? ואם ירושת הבעל דרבנן והנכסים חוזרים ביובל ליורשי האשה מהם הדמים? מבארת הגמרא שרבי יוחנן בן ברוקה סובר שירושת הבעל דאורייתא. ומדובר כשהבעל ירש מאשתו בית הקברות. וחכמים אמרו שבני המשפחה ישלמו לו עבור בית הקברות ויחזיר לבני המשפחה את בית הקברות משום פגם המשפחה. וינכה להם את דמי קברה של אשתו שהוא חייב בקבורתה מן הדמים. וכמו ששנינו בברייתא המוכר קברו, ודרך קברו, מקום מעמדו, שעושים מעמדות למת, ובית הספדו. באים בני משפחה וקוברים אותו בעל כרחו, של הלוקח, משום פגם משפחה[621].

## הדרן עלך פרק "יש בכור"

---

כדקאמר כיון שחלקו על פי נביאים ובאורים ותומים ובגזירת הכתוב. ובסברא זו חולקים שאר האמוראים על רבי יוחנן. תוס'.

620 רב ששת היה בעל ברייתות. ולכן א' טובה חכמה, מימרא של רבין א"ר יוחנן עם נחלה, קבלות הרבה שהיו לו שנויות בברייתא.תוס'.

621 באין בני המשפחה וקוברין אותו בעל כרחו משום פגם משפחה – בפרק נגמר הדין (סנהדרין דף מו: ושם) מביא לן קבורה משום בזיונא או משום כפרה נפקא מינה דאמר לא תקברוניה דאי משום בזיונא לאו כל כמיניה וליכא למיפשט מידי מהכא דלא קאמר הכא דלא ליקברוהו כלל אלא זוזי אנסוהו למכור קברו ודרכו וכן מהניא דכתובות (דף מח.) נמי ליכא למיפשט מינה דקאמר אל תקברוהו מנכסיו אין שומעין לו דבעי הוא שיקברוהו אלא מתכוין להפיל עצמו על הציבור ולהעשיר את בניו.תוס'.